Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
YVES'A BOTA
przedstawiona w dniu 23 lutego 2016 r.[1]

Sprawa C-614/14

Postępowanie karne
przeciwko
Atanasowi Ognjanowowi

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii, Bułgaria)]

Odesłanie prejudycjalne — Artykuł 267 TFUE — Artykuł 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem — Treść wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym i obowiązki ciążące na sądzie odsyłającym — Omówienie stanu faktycznego i prawnego — Przepis krajowy zobowiązujący sąd odsyłający do wyłączenia się od udziału w sprawie ze względu na omówienie stanu faktycznego i prawnego sprawy dla celów wniesienia odesłania prejudycjalnego do Trybunału — Artykuły 47 i 48 karty

I – **Wprowadzenie**

1. Czy zasady ustanowione w art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem dotyczące treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym mogłyby naruszać prawa gwarantowane w art. 47 i 48 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą")?

2. Czy sąd odsyłający byłby zobowiązany do wyłączenia się od udziału w sprawie z tego względu, że omówił w ramach przedłożonego w tej sprawie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jej stan faktyczny i prawny?

3. Tak wynika zgodnie z prawem bułgarskim z art. 29 Nakazatelno-procesualen kodeks (kodeksu postępowania karnego, zwanego dalej „NPK").

4. To na podstawie właśnie tego przepisu Sofijska gradska prokuratura (prokuratura miejska w Sofii) złożyła wniosek o wyłączenie od udziału w sprawie Sofijski gradski syd (sądu miejskiego w Sofii) z uzasadnieniem, że sąd ten miał w ramach wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym skierowanego w sprawie Ognjanow, C-554/14[2], w toku przed Trybunałem, wyrazić „wstępne stanowisko" poprzez określenie ram faktycznych i prawnych wspomnianej sprawy, i to przed poddaniem jej rozstrzygnięciu, tym samym uchybiając obowiązkowi bezstronności, a ponadto naruszając zasadę domniemania niewinności, z której korzysta A. Ognjanow.

1 — Język oryginału: francuski.

2 — Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przedłożone we wspomnianej sprawie oraz w niniejszej sprawie dotyczą tego samego sporu toczącego się przed Sofijski gradski syd (sądem miejskim w Sofii); w ich ramach przedstawiam odrębne opinie.

5. W niniejszej sprawie zadaniem Trybunału jest więc ustalenie, czy prawo Unii sprzeciwia się przepisowi takiemu jak przepis rozpatrywany w postępowaniu głównym.

6. Bezsprzeczne jest, że mechanizm odesłań prejudycjalnych może wywoływać trudności, z którymi czasem sądom krajowym, niezależnie od typu sądownictwa i instancji, trudno się uporać, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę różnice pomiędzy ustawodawstwami krajowymi określającymi funkcje sądu, które należą zresztą do najmniej zharmonizowanych i najbardziej zróżnicowanych.

7. Jednakże obszerne orzecznictwo określające współpracę pomiędzy sądem krajowym a Trybunałem w dziedzinie odesłań prejudycjalnych oraz liczne przepisy regulujące tę procedurę nie pozostawiają wątpliwości co do odpowiedzi, jakiej należy udzielić na to pytanie.

8. Przedstawiając w ramach wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przedłożonego w sprawie C-554/14 stan faktyczny i prawny tej sprawy, Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) wyłącznie przestrzegał zasad ustanowionych w art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania dotyczących kierowania do Trybunału wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, a zasady te, jeżeli są w sposób właściwy stosowane, nie mogą być uznane za naruszające rzetelność postępowania i prawa podstawowe stron.

9. Nie należy zatem stosować przepisu takiego jak przepis rozpatrywany w postępowaniu głównym.

10. Po pierwsze – dlatego, że przepis ten podważa podstawowe zasady trybu odesłania prejudycjalnego, ustanowione w art. 267 TFUE i w orzecznictwie Trybunału oraz uściślone w art. 94 regulaminu postępowania.

11. Po drugie – ze względu na okoliczność, że jego zastosowanie prowadzi ostatecznie do pozbawienia bułgarskich sądów karnych możliwości skierowania do Trybunału odesłania prejudycjalnego, co stanowi ingerencję w kompetencje własne nadane sądom na podstawie traktatu FUE i orzecznictwa Trybunału.

12. W postanowieniu odsyłającym Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) nie wyraził zresztą żadnych wątpliwości co do wykładni wspomnianych przepisów prawa Unii.

13. Działanie sądu, jak się wydaje, ma na celu zmianę postrzegania odesłania prejudycjalnego przez bułgarskie sądy karne, a może nawet przez Konstitucionen syd (trybunał konstytucyjny)[3] i wykazanie niespójności takiej regulacji, której stosowanie może zniechęcić każdy z bułgarskich sądów karnych do kierowania wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym do Trybunału.

14. Oczywiście sąd odsyłający podkreśla, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dla bułgarskiego sądu karnego, przy uwzględnieniu ograniczenia wynikającego z art. 10 ust. 1 Protokołu nr 36 w sprawie postanowień przejściowych, stanowiącego załącznik do traktatu FUE, nowym uprawnieniem.

15. O ile zaś instytucja wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest nowością dla bułgarskiego sądu karnego, o tyle z kolei często korzystają z niej bułgarskie sądy cywilne i administracyjne, co potwierdza stosunkowo wysoka liczba pytań prejudycjalnych kierowanych do Trybunału przez te sądy[4].

3 — Zobacz w tym zakresie M. Vatsov, European integration through preliminary rulings? The case of the Bulgarian Constitutionnal Court, *The preliminary reference to the Court of justice of the European Union by Constitutional Courts, German Law Journal*, vol. 16, nr 6, 2015.

4 — W przedmiocie omówienia ustawodawstwa i praktyki w zakresie odesłań prejudycjalnych w Bułgarii zob. sprawozdanie dotyczące Bułgarii M. Fartunowej w: L. Coutron, *L'obligation de renvoi préjudiciel à la Cour de justice: une obligation sanctionnée?*, Bruxelles, Bruylant, 2014, s. 145.

16. W tym zakresie Grażdanski procesualen kodeks (kodeks postępowania cywilnego [5]) w ramach części VII rozdział 59 [6] reguluje wszystkie kwestie proceduralne mające zastosowanie do skierowania wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym do Trybunału. Artykuł 630 ust. 1 kodeksu dotyczący treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stanowi, zgodnie z zasadami określonymi w art. 94 regulaminu postępowania, że „[w]niosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawiera opis okoliczności faktycznych sporu, mające zastosowanie prawo krajowe, dokładne odniesienie do przepisu lub aktu, o którego wykładnię lub ocenę ważności sąd występuje, przyczyny, dla których sąd odsyłający uważa, że wniosek o wydania orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest konieczny dla właściwego rozpoznania sprawy, jak również sformułowanie pytań prejudycjalnych” [7].

17. Choć przepisy ustanowione we wspomnianym rozdziale 59 są co do zasady ograniczone wyłącznie do postępowania przed sądami cywilnymi, to jednak mają one również zastosowanie do postępowań wszczętych przed sądami administracyjnymi, a to na podstawie art. 144 Administratiwnoprocesualen kodeks (kodeksu postępowania administracyjnego) [8].

18. Wymagania dotyczące zawartości wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym określone w art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem oraz w orzecznictwie Trybunału, dobrze znane ustawodawcy i sądom krajowym, stanowią zatem część systemu prawnego, i to od daty przystąpienia Republiki Bułgarii do Unii Europejskiej w 2007 r.

19. O ile zaś można zrozumieć, że niektóre sądy karne mogą napotykać trudności związane ze stosowaniem nowego dla nich mechanizmu odesłania prejudycjalnego, o tyle jednak trzeba stwierdzić, że zasady kierowania do Trybunału wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, ustanowione w art. 267 TFUE i uściślone w art. 94 regulaminu postępowania, są jednakowe niezależnie od tego, czy dotyczą sprawy cywilnej, czy sprawy karnej. Regulamin postępowania ustanawia w rozdziale 3 tytułu III przepisy szczególne dotyczące spraw z zakresu przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, lecz wspomniane przepisy pozostają bez wpływu na obowiązki sądu odsyłającego wynikające z art. 94 tego regulaminu.

20. W świetle wymagań wynikających z przepisów prawnych i orzecznictwa, które regulują współpracę sądu krajowego z Trybunałem w zakresie odesłania prejudycjalnego, nie ma żadnych wątpliwości, jakiej odpowiedzi należy udzielić sądowi odsyłającemu.

21. Zaproponuję zatem, aby Trybunał orzekł, że wykładni art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania w związku z postanowieniami art. 47 i 48 karty należy dokonać w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie przepisowi krajowemu, takiemu jak przepis rozpatrywany w postępowaniu głównym, który zobowiązuje sąd odsyłający do wyłączenia się od udziału w sprawie w tym postępowaniu na tej podstawie, że sąd ten omówił w ramach swojego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stan faktyczny i prawny tej sprawy.

22. W rezultacie Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) będzie zobowiązany do niestosowania tego przepisu.

5 — Zwany dalej „GPK”. Wersja angielska GPK jest dostępna w witrynie internetowej Wyrchowen kasacionen syd (najwyższego sądu kasacyjnego) pod następującym adresem: http://www.vks.bg/english/vksen_p04_02.htm#PART_SEVEN__Content of Request.

6 — Wspomniana część VII jest zatytułowana „Zasady szczególne postępowania cywilnego w sprawach z zakresu prawa Unii Europejskiej (przepisy obowiązujące od dnia 27 lipca 2007 r.)”. Wspomniany rozdział 59 jest z kolei poświęcony „wnioskom o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym”.

7 — W wolnym tłumaczeniu.

8 — Przepis ten ustanawia posiłkowe stosowanie GPK w odniesieniu do wszystkich kwestii, które nie zostały w sposób wyraźny uregulowane.

23. Wskażę ponadto, że ze względu na autonomię instytucjonalną i proceduralną państw członkowskich art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania nie stoją na przeszkodzie temu, aby po wydaniu wyroku przez Trybunał sąd odsyłający ponownie przesłuchał strony, jak również ponownie przeprowadził postępowanie dowodowe i w rezultacie zmienił ustalenia poczynione w ramach postanowienia odsyłającego.

II – **Ramy faktyczne i prawne**

24. W niniejszej sprawie A. Ognjanow, obywatel bułgarski, został skazany przez sąd duński na karę 15 lat pozbawienia wolności za kwalifikowaną postać kradzieży i zabójstwo. Był on osadzony w duńskim zakładzie karnym w okresie od 10 stycznia 2012 r. do 1 października 2013 r., kiedy to został przekazany na podstawie Konwencji o przekazywaniu osób skazanych, podpisanej w Strasburgu w dniu 21 marca 1983 r.[9], władzom bułgarskim celem odbycia pozostałej części kary w Bułgarii. Po przekazaniu A. Ognjanowa Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) skierował do Trybunału trzy pytania prejudycjalne dotyczące wykładni art. 17 decyzji ramowej 2008/909/WSiSW[10] (sprawa C-554/14).

25. Po skierowaniu do Trybunału tych pytań prokuratura miejska w Sofii wniosła o wyłączenie tego sądu od udziału w sprawie na tej podstawie, że w pkt 2–4 wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przedłożonego w tej sprawie sąd ten miał zdaniem prokuratury wyrazić stanowisko na temat kwestii faktycznych i prawnych, i to przed poddaniem sprawy rozstrzygnięciu.

26. Z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w niniejszej sprawie wynika, że zgodnie z art. 29 NPK, stosownie do wykładni nadanej mu przez Wyrchowen kasacionen syd (najwyższy sąd kasacyjny), wyrażenie wstępnego stanowiska co do istoty sprawy przed wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie stanowi szczególny przypadek stronniczości.

27. W przypadku stronniczości sędzia obowiązany jest wyłączyć się od udziału w sprawie, co oznacza, po pierwsze, że zaprzestaje on badania sprawy, po drugie, że sprawa ta zostaje ponownie przydzielona innym sędziom danego sądu, a po trzecie, że nowy wyznaczony skład ponownie rozpoznaje sprawę od początku.

28. Jeżeli sędzia nie wyłączy się od udziału w sprawie, będzie nadal ją rozpoznawać i uczestniczyć w wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie, orzeczenie to będzie wadliwe, ponieważ zostanie wydane w warunkach „naruszenia istotnych przepisów postępowania”. Sąd wyższej instancji uchyli wspomniane orzeczenie i sprawa zostanie przydzielona innemu składowi orzekającemu w celu ponownego rozpoznania sprawy.

29. Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) uściśla, że przy wykładni kryterium dotyczącego „stronniczości” orzecznictwo jest szczególnie rygorystyczne. W tym zakresie sąd zauważa w szczególności, że kontroli tej dokonuje się z urzędu i że nawet najmniej znaczące wskazanie dotyczące okoliczności sprawy lub ich kwalifikacji prawnej skutkuje automatycznie zaistnieniem podstawy do wyłączenia sędziego.

30. Tytułem przykładu Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) wskazuje pięć orzeczeń Wyrchowen kasacionen syd (najwyższego sądu kasacyjnego)[11], w których sąd ten stwierdził nieważność orzeczeń sądów pierwszej instancji ze względu na stronniczość.

9 — Tekst tej konwencji jest dostępny na stronie internetowej Rady Europy. Została ona ratyfikowana przez 64 państwa i weszła w życie w dniu 1 lipca 1985 r. Spośród państw członkowskich nie podpisały jej jedynie Republika Chorwacji i Republika Finlandii.

10 — Decyzja ramowa Rady z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności w celu wykonania tych wyroków w Unii Europejskiej (Dz.U. L 327, s. 27).

11 — Chodzi o sprawy karne nr 352/2008, 438/2009, 466/2009, 527/2009 i 463/2013.

31. Wreszcie z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że wyrażenie przez sędziego wstępnego stanowiska skutkuje nie tylko jego wyłączeniem lub uchyleniem orzeczenia kończącego sprawę, które było wydane z jego udziałem, ale również wszczęciem przeciwko niemu postępowania dyscyplinarnego z tytułu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego. Zgodnie bowiem z pkt 2.3 i 7.4 Kodeks za eticzno powedenie (kodeksu etycznego) sędziemu nie wolno składać publicznych oświadczeń dotyczących ostatecznego rozstrzygnięcia powierzonej mu do rozpoznania sprawy ani przedstawiać wstępnego stanowiska. Ponadto zgodnie z pkt 7.3 tego kodeksu sędzia może wypowiadać się w przedmiocie zasadniczych problemów prawnych, jednakże nie odnosząc się do konkretnych okoliczności faktycznych i ich kwalifikacji prawnej.

32. Tymczasem w niniejszym przypadku, przedstawiając pytania prejudycjalne w sprawie C-554/14, sąd odsyłający miał publicznie i oficjalnie przedstawić wstępne stanowisko na temat konkretnych okoliczności tej sprawy.

III – **Pytania prejudycjalne**

33. W tych okolicznościach Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) postanowił zawiesić postępowanie i skierować do Trybunału następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy prawo Unii (art. 267 akapit drugi TFUE w związku z art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem, art. 47 i 48 karty i w związku z innymi mającymi zastosowanie przepisami) zostanie naruszone, jeżeli sąd, który przedstawił wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, po otrzymaniu orzeczenia wydanego w trybie prejudycjalnym, będzie nadal rozpoznawał sprawę – bez wyłączenia się przez sędziów ze sprawy – i wyda orzeczenie co do istoty? Podstawę tego wyłączenia sędziów stanowi przedstawienie przez sąd wstępnego stanowiska co do istoty sprawy we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (a mianowicie sąd przyjął, że miały miejsce określone okoliczności faktyczne oraz że w odniesieniu do tych okoliczności faktycznych stosuje się określoną normę prawną)?

Pytanie przedstawia się z założeniem, że przy ustalaniu okoliczności faktycznych oraz prawa właściwego – w celu przedstawienia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym – zachowano wszystkie prawne wymogi prejudycjalne odnoszące się do ochrony prawa stron do wskazywania dowodów oraz ich prawa do występowania przed sądem.

2) Jeżeli na pytanie pierwsze zostanie udzielona odpowiedź, że dalsze rozpoznanie sprawy jest zgodne z prawem, czy prawo Unii zostanie naruszone w wypadku, gdy:

   a) sąd w swoim końcowym orzeczeniu odtworzy bez zmiany wszystko to, co ustalił we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, odmawiając przeprowadzania nowych dowodów i wysłuchania stron w odniesieniu do tych ustaleń faktycznych i prawnych; sąd faktycznie przeprowadza nowe dowody i wysłuchuje strony wyłącznie w odniesieniu do tych kwestii, których nie przyjęto za ustalone we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym;

   b) sąd nadal przeprowadza nowe dowody i wysłuchuje strony w odniesieniu do wszystkich istotnych kwestii – w tym w odniesieniu do kwestii, co do których wyraził już swoje stanowisko we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym – odtwarzając w końcowym orzeczeniu swoje ostatnie stanowisko, oparte na wszystkich przeprowadzonych dowodach i na rozpatrzeniu wszystkich argumentów stron, a mianowicie zarówno na dowodach przeprowadzonych oraz na argumentach przedstawionych przed złożeniem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i na dowodach przeprowadzonych oraz na argumentach przedstawionych po wydaniu orzeczenia w trybie prejudycjalnym?

3) Jeżeli na pytanie pierwsze zostanie udzielona odpowiedź, że dalsze rozpoznawanie sprawy jest zgodne z prawem Unii, to czy wybór sądu, by zaprzestać dalszego rozpoznawania sprawy i wyłączyć się z niej – ponieważ dalsze rozpoznawanie sprawy będzie niezgodne z prawem krajowym, które zapewnia wyższy stopień ochrony interesów stron i wymiaru sprawiedliwości – będzie zgodny z prawem Unii? A mianowicie wyłączenie sędziego jest uwarunkowane tym, że:

   a) we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd, przed wydaniem końcowego orzeczenia, wyraził wstępne stanowisko w sprawie, co wprawdzie jest dopuszczalne zgodnie z prawem Unii, jednak jest zabronione zgodnie z prawem krajowym;

   b) sąd sformułuje swoje końcowe stanowisko w dwóch aktach prawnych, a nie w jednym akcie prawnym (jeżeli zostanie przyjęte, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie stanowi wstępnego stanowiska, lecz stanowi końcowe stanowisko), co wprawdzie jest dopuszczalne zgodnie z prawem Unii, jednak jest zabronione zgodnie z prawem krajowym?".

34. Uwagi na piśmie złożyły rządy hiszpański i niderlandzki oraz Komisja Europejska.

35. Można jedynie wyrazić żal, że na rozprawie nie były obecne strony w postępowaniu głównym oraz nie był reprezentowany rząd bułgarski.

IV – **Moja analiza**

36. Wielokrotnie w orzecznictwie i doktrynie przypomniano, że odesłanie prejudycjalne stanowi zwieńczenie systemu sądowniczego w Unii, a jego stosowanie należy do sądu krajowego.

37. Jak przypomniał Trybunał w opinii 2/13 [12], procedura odesłania prejudycjalnego ma na celu, „ustanawiając dialog między poszczególnymi sądami, […] między Trybunałem a sądami państw członkowskich, […] zapewnienie jednolitej wykładni prawa Unii […], umożliwiając tym samym zapewnienie jego spójności, pełnej skuteczności i autonomii oraz wreszcie szczególnego charakteru prawa ustanowionego w traktatach" [13].

38. Stwierdzając naruszenie przez państwo członkowskie EKPC polegające na braku wystarczającego uzasadnienia przez sąd krajowy odmowy skierowania wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym do Trybunału, Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku w sprawie Dhahbi przeciwko Włochom [14] podkreślił w ramach utrwalonej już linii orzeczniczej znaczenie tego mechanizmu w Europie i ostatecznie przyjął, że odesłanie prejudycjalne jest podstawowym uprawnieniem sądu krajowego, do tego stopnia, że sąd ten nie jest uprawniony do wykonywania go w sposób arbitralny, gdyż mogłoby to powodować naruszenie prawa do rzetelnego procesu sądowego.

12 — EU:C:2014:2454.

13 — Punkt 176 i przytoczone tam orzecznictwo.

14 — Numer 17120/09. W tej sprawie skarżącemu, obywatelowi Tunezji, władze włoskie odmówiły zasiłku rodzinnego na tej podstawie, że przysługuje on wyłącznie obywatelom włoskim oraz obywatelom Unii. Skarżący przed sądami włoskimi podniósł, że w stosunku do niego miała miejsce różnica w traktowaniu i wniósł o skierowanie do Trybunału pytania prejudycjalnego dotyczącego wykładni Układu eurośródziemnomorskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Tunezyjską, z drugiej strony (Dz.U. 1998, L 97, s. 2), który zakazuje dyskryminacji pracowników tunezyjskich w sprawach socjalnych. Wniosek ten był bezskuteczny, ponieważ Corte suprema di cassazione (włoski sąd kasacyjny) oddalił go i nie zastosował odesłania prejudycjalnego. Wówczas skarżący wystąpił do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W tej sprawie ETPC musiał ustalić, czy odmówienie przez Corte suprema di cassazione (sąd kasacyjny) skierowania do Trybunału wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest sprzeczne z prawem do rzetelnego procesu sądowego. Przyjmując takie samo rozumowanie jak w poprzednich podobnych sprawach, Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że art. 6 ust. 1 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC"), nakłada na sądy krajowe obowiązek uzasadnienia w świetle mającego zastosowanie prawa orzeczeń, na podstawie których odmawiają przedłożenia pytania prejudycjalnego (§ 31).

A – *W przedmiocie pytania pierwszego*

39. Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o wyjaśnienie, czy art. 267 TFUE w związku z art. 94 regulaminu postępowania oraz art. 47 i 48 karty należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który zobowiązuje sąd odsyłający do wyłączenia się od udziału w sprawie głównej na tej podstawie, że sąd ten omówił w ramach swojego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stan faktyczny i prawny tej sprawy, naruszając tym samym obowiązek bezstronności oraz zasadę domniemania niewinności.

40. Tak jak wskazano, Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) nie ma żadnych wątpliwości co do wykładni wspomnianych przepisów. Odpowiedź, jakiej wymaga ta kwestia, jest w istocie oczywista, po pierwsze, w świetle przepisów prawnych i orzecznictwa, które od dziesięcioleci kształtują mechanizm odesłania prejudycjalnego, a po drugie, w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

1. Wynikające z przepisów i orzecznictwa zasady dotyczące treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

41. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem art. 267 TFUE ustanawia procedurę ścisłej i bezpośredniej współpracy pomiędzy Trybunałem i sądami krajowymi, za pośrednictwem której Trybunał przedstawia sądom krajowym elementy wykładni prawa Unii niezbędne im dla rozstrzygnięcia zawisłych przed nimi sporów [15]. Celem jest zapewnienie pierwszeństwa prawa Unii, jak również jednolitej wykładni tych przepisów we wszystkich państwach członkowskich.

42. W ramach tego dialogu pomiędzy sądami i przy wzajemnym poszanowaniu przysługujących im kompetencji każdy z sądów ponosi odpowiedzialność w odpowiednim zakresie. A zatem ta współpraca sądów „działa w dwie strony” [16]. O ile Trybunał powinien uczynić wszystko, by pomóc sądowi odsyłającemu właściwie interpretować i stosować prawo Unii, przyznając temu sądowi w szczególności jak najszersze uprawnienie do wystąpienia do Trybunału [17], to sąd odsyłający powinien z kolei mieć na względzie funkcję własną, którą pełni w tej dziedzinie Trybunał, i starać się dostarczyć wszystkich informacji i wszelkich dowodów, aby Trybunał mógł realizować swoją funkcję zgodnie z celem, o którym mowa w art. 267 TFUE.

43. Trybunał wymaga zatem, aby wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawierał zwięzłe omówienie istotnych okoliczności faktycznych sprawy, jakie ustalił sąd odsyłający, lub co najmniej wskazanie okoliczności faktycznych, na jakich oparte są pytania. Wniosek powinien również zawierać treść przepisów krajowych mogących mieć zastosowanie w danej sprawie oraz, w stosownym przypadku, wskazanie istotnego dla sprawy orzecznictwa sądów krajowych [18].

44. Wreszcie sąd odsyłający powinien omówić powody, dla których rozpatruje kwestię wykładni lub ważności określonych przepisów prawa Unii, jak również związek, jaki dostrzega on między tymi przepisami a uregulowaniami krajowymi znajdującymi zastosowanie w postępowaniu głównym. W tym zakresie należy zwrócić uwagę, że Trybunał w celu oceny spełnienia tych wymagań bierze pod uwagę charakter sporu. A zatem Trybunał ocenia, czy „wymagania [dotyczące zawartości wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym] mogą zostać łatwiej spełnione, jeśli [ten] wniosek […] wpisuje się

15 — Postanowienie Abdallah (C-144/11, EU:C:2011:565, pkt 9 i przytoczone tam orzecznictwo); a także wyrok FIRIN (C-107/13, EU:C:2014:151, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).

16 — Stosuję wyrażenie użyte przez rzecznika generalnego N. Wahla w opinii w sprawach połączonych Venturini i in. (od C-159/12 do C-161/12, EU:C:2013:529, pkt 56 i nast.).

17 — Wyrok Ełczinow, C-173/09, EU:C:2010:581, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo.

18 — Postanowienie Debiasi (C-560/11, EU:C:2012:802, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo); a także wyrok Petru (C-268/13, EU:C:2014:2271, pkt 22). Zobacz również postanowienie Abdallah (C-144/11, EU:C:2011:565, pkt 10 i przytoczone tam orzecznictwo).

w kontekst już szerzej znany ze względu na wcześniejsze odesłanie prejudycjalne”[19]. Trybunał ma natomiast wyższe wymagania, jeżeli wspomniany wniosek wpisuje się w ramy sporu z zakresu prawa konkurencji i zamówień publicznych, jako że spory te charakteryzują się skomplikowanym stanem faktycznym i prawnym[20].

45. Ta kompetencja sądu odsyłającego jest uzasadniona okolicznością, że wyłącznie ten sąd posiada bezpośrednią wiedzę na temat okoliczności, które legły u podstaw sporu, i na nim będzie spoczywać wyłączna odpowiedzialność za przyszły wyrok[21].

46. Ponadto Trybunał wymaga, aby oprócz przedstawienia stanu faktycznego i prawnego sąd odsyłający wyjaśnił, z jakich względów odpowiedź na jego pytania wydaje mu się niezbędna lub użyteczna do celów rozstrzygnięcia sporu głównego, jeżeli względy te nie wynikają w sposób jednoznaczny z akt sprawy[22].

47. Te elementy są niezbędne do tego, by Trybunał mógł udzielić użytecznej i miarodajnej odpowiedzi na zadane pytanie, oceniając całość okoliczności faktycznych i prawnych cechujących dany spór. Trybunał może się wówczas upewnić, że założenie faktyczne, na którym się opiera pytanie prejudycjalne, rzeczywiście mieści się w zakresie stosowania prawa Unii, że pytanie jest istotne i że nie jest hipotetyczne[23]. Należy przypomnieć, że zadaniem Trybunału nie jest formułowanie opinii doradczych w przedmiocie zagadnień ogólnych lub hipotetycznych, ale przyczynianie się do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w państwach członkowskich poprzez dostarczanie użytecznej i prawidłowej wykładni prawa Unii. Trybunał może zatem jedynie orzekać o wykładni lub ważności aktów prawa Unii w oparciu o fakty przedstawione mu przez sąd krajowy[24].

48. Ponadto informacje zawarte we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym mają istotne znaczenie dla rządów państw członkowskich oraz innych zainteresowanych stron dla celów przedstawienia uwag zgodnie z art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej[25]. Zainteresowanym stronom doręcza się bowiem wyłącznie postanowienie odsyłające, nie otrzymują one natomiast akt postępowania krajowego, jakie sąd odsyłający ewentualnie przesłał do Trybunału[26].

49. Należy wskazać, że Trybunał nie wymaga, aby sąd odsyłający przed wystąpieniem do Trybunału dokonał wszystkich ustaleń faktycznych i oceny prawnej, które na nim ciążą w ramach jego zadań sądowych[27].

50. Oczywiście Trybunał uważa, że w pewnych sytuacjach może być korzystne, by okoliczności faktyczne sprawy zostały ustalone, a czysto krajowe problemy prawne były rozstrzygnięte w momencie wystąpienia z wnioskiem do Trybunału. Jednakże Trybunał uznaje, że do samego sądu odsyłającego należy ocena, w jakim stadium postępowania należy skierować do niego pytanie prejudycjalne[28],

19 — Postanowienie 3D I (C-107/14, EU:C:2014:2117, pkt 12).

20 — Zobacz w dziedzinie prawa konkurencji postanowienie Fontaine (C-603/11, EU:C:2012:731, pkt 15); a także w dziedzinie zamówień publicznych wyrok Azienda sanitaria locale nr 5 „Spezzino” i in. (C-113/13, EU:C:2014:2440, pkt 47, 48).

21 — Postanowienie Debiasi (C-613/10, EU:C:2011:266, pkt 20); a także wyrok Gauweiler i.in. (C-62/14, EU:C:2015:400, pkt 24).

22 — Wyrok Foglia (244/80, EU:C:1981:302, pkt 17) i postanowienie Talasca (C-19/14, EU:C:2014:2049, pkt 28).

23 — Zobacz tytułem przykładu wyrok Konstantinides (C-475/11, EU:C:2013:542, pkt 61); postanowienia: Mlamali (C-257/13, EU:C:2013:763, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo); a także Szabó (C-204/14, EU:C:2014:2220, pkt 22 i nast.).

24 — Postanowienie Talasca (C-19/14, EU:C:2014:2049, pkt 18 i przytoczone tam orzecznictwo); a także wyrok Gauweiler i in. (C-62/14, EU:C:2015:400, pkt 15).

25 — Postanowienie Abdallah (C-144/11, EU:C:2011:565, pkt 11 i przytoczone tam orzecznictwo).

26 — Postanowienie 3D I (C-107/14, EU:C:2014:2117, pkt 9). Zobacz również wyrok Pringle (C-370/12, EU:C:2012:756, pkt 85 i przytoczone tam orzecznictwo); a także postanowienie D’Aniello i in. (C-89/13, EU:C:2014:299, pkt 17).

27 — Wyroki: Winner Wetten (C-409/06, EU:C:2010:503, pkt 39); VEBIC (C-439/08, EU:C:2010:739, pkt 47).

28 — Zobacz w szczególności wyrok Irish Creamery Milk Suppliers Association i in. (36/80 i 71/80, EU:C:1981:62, pkt 6, 7 i przytoczone tam orzecznictwo).

ponieważ chodzi tu o względy ekonomiki i użyteczności procesowej, których ocena należy raz jeszcze wyłącznie do sądu odsyłającego. Tylko bowiem ten ostatni sąd ma bezpośrednią wiedzę o okolicznościach faktycznych sprawy i argumentach stron, jest on również najbardziej właściwy, aby ocenić, na jakim etapie postępowania wykładnia prawa Unii przez Trybunał jest mu potrzebna.

51. Te wymogi dotyczące treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostały uregulowane w art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem, „z którym w ramach współpracy ustanowionej w art. 267 TFUE sąd odsyłający powinien być zapoznany i którego powinien skrupulatnie przestrzegać” [29].

52. Artykuł 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem przewiduje:

„Poza sformułowaniem pytań skierowanych do Trybunału wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawiera:

a) zwięzłe omówienie przedmiotu sporu oraz istotnych okoliczności faktycznych sprawy, jakie ustalił sąd odsyłający, lub co najmniej wskazanie okoliczności faktycznych, na jakich oparte są pytania;

b) treść przepisów krajowych mogących mieć zastosowanie w sprawie oraz, w stosownym przypadku, wskazanie istotnego dla sprawy orzecznictwa sądów krajowych;

c) omówienie powodów, dla których sąd odsyłający rozpatruje kwestię wykładni lub ważności określonych przepisów prawa Unii Europejskiej, jak również związku, jaki dostrzega on między tymi przepisami a uregulowaniami krajowymi, które znajdują zastosowanie w postępowaniu głównym”.

53. Podczas gdy litery a) i b) tego artykułu dotyczą opisu stanu faktycznego i prawnego, odnoszącego się do sprawy wniesionej do Trybunału, lit. c) wspomnianego artykułu odnosi się do uzasadnienia odesłania sensu stricto [30].

54. Wymagania te są również przedstawione w zaleceniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dla sądów krajowych dotyczących składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym [31]. Z pkt 22 zaleceń, odnoszącego się do formy i treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, wynika, że wniosek ten powinien „być wystarczająco kompletny i zawierać wszelkie istotne informacje pozwalające Trybunałowi oraz podmiotom uprawnionym do przedkładania uwag właściwie zrozumieć ramy faktyczne i prawne postępowania głównego”.

55. W pkt 22 przywołano art. 94 regulaminu postępowania dotyczący zawartości wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

56. Okoliczności te wskazują, jeśli byłoby to jeszcze potrzebne, że omówienie stanu faktycznego i prawnego sprawy głównej jest składowym, wręcz zasadniczym elementem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym i jego brak stanowi rażące uchybienie będące podstawą uznania wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym za niedopuszczalny [32].

29 — Zobacz postanowienie Talasca (C-19/14, EU:C:2014:2049, pkt 21). Podkreślenie moje.

30 — Wyrok Gullotta i Farmacia di Gullotta Davide & C. (C-497/12, EU:C:2015:436, pkt 17).

31 — Dz.U. 2012, C 338, s. 1, zwane dalej „zaleceniami”.

32 — Zobacz w szczególności postanowienie Debiasi (C-613/10, EU:C:2011:266); wyrok Gauweiler i in. (C-62/14, EU:C:2015:400, pkt 25).

57. Ponadto należy przypomnieć, że wspomniane wymagania proceduralne zostały również przyjęte w art. 1 protokołu nr 16 do EKPC[33] dla celów kierowania wniosku o opinię doradczą do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Przepis ten wymaga bowiem od sądów krajowych, aby uzasadniały swoje wnioski i przedstawiały „istotne elementy kontekstu prawnego i faktycznego zawisłej sprawy", a nieuwzględnienie tego wymagania może skutkować odrzuceniem wniosku o opinię.

58. Wspomniany protokół nie wszedł jeszcze w życie, ale nie stanowi to przeszkody dla stwierdzenia, że silną inspiracją dla mechanizmu opinii doradczych, do którego ustanowienia zmierza, jest system odesłania prejudycjalnego, co wskazuje na wyraźne uznanie odesłania prejudycjalnego, którego charakter i funkcjonowanie nie mogą być kwestionowane.

59. Z tych względów należy stwierdzić, że przedstawiając we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przedłożonym w sprawie C-554/14 stan faktyczny i prawny tej sprawy, Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) jedynie przestrzegał określonych przez prawodawcę Unii i przez Trybunał zasad dotyczących stosowania art. 267 TFUE.

60. O ile postępując tak, Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) narusza przepisy NPK, o tyle ważne jest jednak, aby podkreślić, że działanie sądu jest idealnie spójne z przepisami krajowymi dotyczącymi kierowania do Trybunału wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przez bułgarskie sądy cywilne i administracyjne.

61. Jak bowiem wskazano we wprowadzeniu, rozdział 59 części VII GPK określa całość przepisów proceduralnych mających zastosowanie do kierowania do Trybunału wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

62. Artykuły 628–633 GPK transponują do prawa bułgarskiego wymagania i skutki dotyczące wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonego przez sąd krajowy, a w szczególności treść art. 267 TFUE oraz orzecznictwo Trybunału.

63. Artykuły 628 i 629 GPK określają okoliczności, w których sąd krajowy jest uprawniony lub zobowiązany do wystąpienia do Trybunału w drodze odesłania prejudycjalnego.

64. Artykuł 630 GPK określa z kolei wymagania mające zastosowanie do treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

65. Artykuł 630 ust. 1 GPK w dużej mierze zawiera te same wymagania co wymagania określone w art. 94 regulaminu postępowania, jak również w pkt 22 zaleceń, ponieważ uściśla – przypomnijmy – że „[w]niosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawiera opis okoliczności faktycznych sporu, mające zastosowanie prawo krajowe, dokładne odniesienie do przepisu lub aktu, o którego wykładnię lub ocenę ważności sąd występuje, przyczyny, dla których sąd odsyłający uważa, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest konieczny dla właściwego rozpoznania sprawy, jak również sformułowanie pytań prejudycjalnych".

33 — Protokół przyjęty przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 10 lipca 2013 r. Mechanizm ustanowiony w tym protokole umożliwi sądom najwyższym państw stron EKPC kierowanie do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wniosków o wydanie opinii w sprawach dotyczących wykładni lub stosowania praw i wolności ustanowionych w EKPC.

66. Należy również przypomnieć, że choć zasady ustanowione w rozdziale 59 części VII GPK dotyczą co do zasady wyłącznie sądów cywilnych, to mają one również zastosowanie do postępowań toczących się przed sądami administracyjnymi, zgodnie z art. 144 kodeksu postępowania administracyjnego [34]. Wydaje się ponadto w świetle doktryny, że mają one zakres bardziej ogólny, mający zastosowanie do każdego postępowania sądowego, bowiem wspomniany rozdział 59 ustanawia krajową podstawę prawną dla stosowania odesłania prejudycjalnego przez sądy bułgarskie z wyjątkiem Konstitucionen syd (trybunału konstytucyjnego) [35].

67. Wymagania dotyczące treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym określone w art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania oraz w orzecznictwie Trybunału stanowią zatem część systemu prawnego, i to od przystąpienia Republiki Bułgarii do Unii w 2007 r.

68. Okoliczność, że postępowanie główne w sprawie C-554/14 jest postępowaniem karnym, nie może uzasadniać braku przedstawienia przez sąd odsyłający w sposób jasny i wystarczający stanu faktycznego i prawnego tej sprawy. Wręcz przeciwnie, spełnienie tego wymagania jest tym bardziej niezbędne, że w postępowaniu tym zachodzi ryzyko orzeczenia środków polegających na pozbawieniu wolności, które zostają przyjęte na podstawie ustawodawstwa krajowego w dziedzinie należącej do najmniej zharmonizowanych w Unii i które odnoszą się do okoliczności wymagających przedstawienia w jasny sposób.

69. Z tych względów różnica pomiędzy przepisami regulującymi kierowanie do Trybunału odesłań prejudycjalnych w ramach postępowań cywilnych i administracyjnych, które transponują wymagania wynikające z art. 267 TFUE i 94 regulaminu postępowania, a rozpatrywanym przepisem mającym zastosowanie do postępowań karnych nie jest ani uzasadniona, ani spójna.

70. Choć w niniejszej sprawie prokuratura miejska w Sofii uważa, że przedstawiając stan faktyczny i prawny sprawy C-554/14, Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) naruszył prawo do dostępu do bezstronnego sądu ustanowione w art. 47 karty oraz zasadę domniemania niewinności przywołaną w art. 48 karty, to obawy te nie mają jednak żadnej racji bytu.

71. Ciążący na sądzie odsyłającym obowiązek uzasadnienia swojego wniosku o wydanie orzeczenia wyroku w trybie prejudycjalnym i przedstawienia całości okoliczności faktycznych i prawnych niezbędnych dla zrozumienia sporu nie prowadzi do naruszenia rzetelności postępowania, ale ją gwarantuje, oczywiście w zakresie, w jakim wymagania wynikające z art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania są właściwie realizowane.

72. W sprawie C-554/14 sama okoliczność, że Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) przedstawił w swoim wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stan faktyczny i prawny, nie stanowi ani dowodu na stronniczość, skutkującą tym, że sąd ten byłby zobowiązany do wyłączenia się od udziału w sprawie, ani też naruszenia zasady domniemania niewinności.

2. W przedmiocie ciążącego na sądzie odsyłającym obowiązku bezstronności

73. Zarówno Trybunał, jak i Europejski Trybunał Praw Człowieka w swoim orzecznictwie zdefiniowały pojęcie „bezstronnego sądu” w rozumieniu odpowiednio art. 47 karty i art. 6 ust. 1 ETPC [36].

34 — Zobacz przypis 8 do niniejszej opinii.

35 — Zobacz sprawozdanie dotyczące Bułgarii M. Fartunowej, op.cit., s. 147.

36 — Zobacz w tym zakresie wytyczne w zakresie stosowania artykułu 6 dostępne na stronie internetowej http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_POL.pdf.

74. Trybunał ponadto uczynił z niezależności sądu, której bezstronność jest jednym z aspektów [37], kryterium definiujące „sąd" w rozumieniu art. 267 TFUE [38]. A zatem bezstronność sądu powinna być uznana za warunek korzystania z odesłania prejudycjalnego.

75. Sąd jest uważany za bezstronny [39], to znaczy wolny od uprzedzeń i nietendencyjny [40].

76. Europejski Trybunał Praw Człowieka dokonuje zatem oceny bezstronności sądu w oparciu o przesłankę subiektywną, polegającą na ustaleniu osobistego przekonania sędziego i uwzględnieniu jego zachowania, w szczególności tego, czy przejawiał on osobiste uprzedzenie lub tendencyjność w sprawie lub też okazywał wrogość [41].

77. Ponadto w świetle bardziej obiektywnej przesłanki sąd bezstronny to sąd, który ma tylko jeden interes w rozstrzygnięciu sporu, mianowicie ścisłe stosowanie przepisu prawa [42]. A zatem niezależnie od osobistego zachowania sędziego bezstronność wymaga, aby sąd ten był niezależny od czynników zewnętrznych oraz neutralny w odniesieniu do sprzecznych ze sobą interesów [43].

78. W celu wykluczenia wszelkiej mogącej zaistnieć w przekonaniu podmiotów prawa uzasadnionej wątpliwości i chronienia poczucia zaufania, które bezstronność powinna wzbudzać (zgodnie z powiedzeniem „justice must not only be done, it must also be seen to be done" [44]), wymaganie bezstronności implikuje więc przyjęcie zasad w szczególności co do składu organu, mianowania, okresu trwania kadencji oraz powodów wyłączenia i odwołania jego członków [45].

79. W ramach niniejszej sprawy ewentualne naruszenie prawa ustanowionego w art. 47 karty wynika nie z zasad określonych w przepisach, ale z zachowania sądu odsyłającego.

80. Sofijska gradska prokuratura (prokuratura miejska w Sofii) jest bowiem zdania, że okoliczności przywołane w ramach odesłania prejudycjalnego wystarczają, aby powziąć wątpliwość co bezstronności Sofijski gradski syd (sądu miejskiego w Sofii), który będzie następnie rozstrzygał spór.

81. Przedstawiając w postanowieniu odsyłającym w sprawie C-554/14 stan faktyczny i prawny tej sprawy, sąd ten miał wyrazić „wstępne stanowisko" przed poddaniem sprawy rozstrzygnięciu. Zgodnie z brzmieniem art. 29 NPK ma to stanowić szczególny przypadek „stronniczości", zobowiązujący sąd odsyłający do wyłączenia się od udziału w sprawie. Jak zatem wynika z postanowienia odsyłającego w niniejszej sprawie, nawet najmniej znaczące wskazanie przez sąd odsyłający okoliczności sprawy lub kwalifikacji prawnej mieści się w zakresie tego przepisu i skutkuje wyłączeniem tego sądu.

82. W niniejszej sprawie obawy te nie mają żadnej podstawy.

83. Z utrwalonego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że okoliczność, iż sąd wydaje orzeczenia przed rozpoczęciem postępowania, nie może sama w sobie uzasadniać obaw dotyczących jego bezstronności. To co istotne, to zakres podjętych środków [46]. O ile zaś skierowanie do Trybunału wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stanowi orzeczenie sądowe,

37 — Wyrok TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

38 — Wyrok TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265, pkt 27).

39 — ETPC, Le Compte, Van Leuven i De Meyere przeciwko Belgii, 23 czerwca 1981 r., seria A, nr 43, § 58.

40 — ETPC, Wettstein przeciwko Szwajcarii, nr 33958/96, § 43, CEDH 2000-XII; Micallef przeciwko Malcie, nr 17056/06, § 93, CEDH 2009.

41 — ETPC, Buscemi przeciwko Włochom, nr 29569/95, §§ 67, 68, CEDH 1999-VI.

42 — Wyrok TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

43 — Wyrok TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).

44 — Nie wystarczy, by sprawiedliwości stało się zadość, musi być także widoczne, że sprawiedliwości stało się zadość.

45 — Wyrok TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo). Zobacz także ww. wyrok ETPC, Micallef przeciwko Malcie, §§ 98, 99.

46 — ETPC, Morel przeciwko Francji, nr 34130/96, § 45, CEDH 2000-VI.

o tyle omówienie w tych ramach okoliczności faktycznych i prawnych cechujących sprawę jest tylko zwykłym stwierdzeniem dokonywanym przez sąd odsyłający, który powstrzymuje się zresztą od jakiejkolwiek kwalifikacji prawnej, inaczej niż jest to w przypadku orzecznictwa, o którym mowa w pkt 8 postanowienia odsyłającego w niniejszej sprawie.

84. Należy bowiem stwierdzić, że w sprawie C-554/14 pkt 2 postanowienia odsyłającego dotyczy „okoliczności faktycznych sprawy", pkt 3 odnosi się do „prawa materialnego mającego zastosowanie do kwestii innych niż stanowiące przedmiot wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jednakże uzasadniającego konieczność wystąpienia do Trybunału z tym wnioskiem", a pkt 4 postanowienia dotyczy „prawa materialnego mającego zastosowanie do rozstrzygnięcia problemu prawnego rozpatrywanego w postępowaniu głównym".

85. Jak zaś wynika z uważnej oceny tych punktów, żaden z nich nie wskazuje na jakiekolwiek uprzedzenie lub tendencyjność sądu odsyłającego.

86. Szczegółowość tego omówienia wskazuje, przeciwnie, na głęboką znajomość akt sprawy, która moim zdaniem nie może uzasadniać podejrzenia tego sądu o stronniczość. Nawet gdyby sąd ten dokonał wstępnej oceny dostępnych danych, Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie orzekał, że taka ocena nie może być uważana za wywierającą wpływ na ocenę końcową [47].

87. W świetle tych okoliczności nic nie pozwala zatem na stwierdzenie, że przedstawiając stan faktyczny i prawny sprawy C-554/14 w postanowieniu odsyłającym, Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) uchybił obowiązkowi bezstronności, ciążącemu na nim z mocy art. 47 karty.

3. W przedmiocie przestrzegania zasady domniemania niewinności

88. I podobnie, ewentualne naruszenie prawa gwarantowanego w art. 48 karty wynika nie z zasad określonych w przepisach, ale z zachowania sądu odsyłającego.

89. Należy zatem ustalić, czy w ramach omówienia stanu faktycznego i prawnego sprawy C-554/14 uzasadnienie sądu odsyłającego pozwala sądzić, że uważa on zainteresowanego za winnego popełnienia przestępstwa, choć jego wina nie została udowodniona [48]. Bezsprzeczne jest, że przedwczesne wyrażenie takiej opinii przez sąd odsyłający naruszałoby domniemanie niewinności [49].

90. Jednakże w niniejszej sprawie problem ten nie występuje.

91. Prawo każdego oskarżonego do domniemania niewinności nie może bowiem odnosić się do osoby, która została uznana za winną popełnienia danego przestępstwa [50], tak jak było to w przypadku A. Ognjanowa [51].

92. W każdym razie nie należy pominąć okoliczności, że jedynym celem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przedłożonego przez sąd odsyłający jest otrzymanie właściwej wykładni prawa Unii, a ustalenie, czy na podstawie tej wykładni dana osoba powinna być uznana za niewinną lub winną popełnienia zarzucanych jej czynów może wynikać tylko z oceny dokonanej wyłącznie i osobiście przez ten sąd.

47 — Idem.

48 — Zobacz w szczególności wyrok ETPC Nerattini przeciwko Grecji nr 43529/07, § 23.

49 — Zobacz w szczególności wyroki ETPC: Garycki przeciwko Polsce, nr 14348/02, § 66; Nestak przeciwko Słowacji, nr 65559/01, § 88.

50 — ETPC, Phillips przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, nr 41087/98, § 35, CEDH 2001-VII.

51 — Należy bowiem przypomnieć, że A. Ognjanow został już skazany na karę pozbawienia wolności w wyniku uznania go za winnego przestępstw stwierdzonych wyrokiem wydanym przez sąd duński.

93. W świetle tych uwag uważam, że okoliczność, iż Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) omówił w swoim wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie C-554/14 stan faktyczny i prawny tej sprawy, nie stanowi ani dowodu na stronniczość, która skutkowałaby koniecznością wyłączenia sądu od udziału w tej sprawie, ani naruszenia zasady domniemania niewinności.

94. A zatem jeżeli wymagania określone w art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania dotyczące przedkładania wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym są właściwie stosowane, to nie mogą one ani wpływać na bezstronność sądu odsyłającego, ani prowadzić do naruszenia zasady domniemania niewinności, o których mowa odpowiednio w art. 47 i 48 karty.

95. Na tym etapie mojej analizy należy stwierdzić, że mający zastosowanie przepis krajowy, zgodnie z wykładnią nadaną mu przez Wyrchowen kasacionen syd (najwyższy sąd kasacyjny), może stać na przeszkodzie kierowaniu przez bułgarski sąd karny pytania prejudycjalnego lub zniechęcać go do tego, stanowiąc zatem ingerencję w kompetencje własne, które przysługują temu sądowi na podstawie art. 267 TFUE oraz zgodnie z orzecznictwem Trybunału.

96. Na podstawie tego przepisu sąd ten nie tylko jest zobowiązany do wyłączenia się od udziału w sprawie, ale również podlega karze dyscyplinarnej, ponieważ przedstawia w postanowieniu odsyłającym i zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania stan faktyczny i prawny sprawy.

97. Dochodzimy do absurdalnego i paradoksalnego rezultatu, że na podstawie ustawodawstwa krajowego uznaje się, że sąd, który składa wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z prawem Unii, narusza podstawowe gwarancje stron.

98. Oczywiste jest, że taki przepis jest niezgodny z wymaganiami nierozłącznie związanymi z samym charakterem prawa Unii, ponieważ skutkuje on zmniejszeniem skuteczności prawa Unii ze względu na fakt, że zniechęca bułgarski sąd karny do kierowania do Trybunału odesłania prejudycjalnego.

99. Tymczasem, po pierwsze, w wyroku Ełczinow [52], dotyczącym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przedłożonego przez Administratiwen syd Sofija-grad (sąd administracyjny w Sofii), Trybunał przypomniał, że sądy krajowe powinny mieć jak najszerszą kompetencję do stosowania prawa Unii, przy czym art. 267 TFUE przyznaje im jak najszersze uprawnienie do wystąpienia do Trybunału, jeśli uznają one, że w zawisłej przed nimi sprawie pojawiły się pytania związane z wykładnią lub oceną ważności przepisów prawa Unii wymagające rozstrzygnięcia z ich strony [53].

100. Trybunał orzekł, że krajowy przepis proceduralny, niezależnie od jego charakteru, nie może stać na przeszkodzie uprawnieniu do występowania przez sądy krajowe do Trybunału, przypominając ponadto, że uprawnienie do przedkładania pytania prejudycjalnego stanowi kompetencję własną, z której sądy te, orzekając w pierwszej instancji, powinny mieć możliwość skorzystania na każdym etapie postępowania [54].

101. Po drugie, należy przypomnieć, że we wspomnianym powyżej wyroku Dhahbi przeciwko Włochom Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że jeśli już mechanizm odesłania prejudycjalnego został ustanowiony, odmowa przedłożenia przez sąd krajowy pytania prejudycjalnego może w niektórych okolicznościach wpływać na rzetelność postępowania i skutkować naruszeniem

52 — C-173/09, EU:C:2010:581.

53 — Punkt 26 wyroku i przytoczone tam orzecznictwo.

54 — Wyrok Ełczinow (C-173/09, EU:C:2010:581, pkt 25, 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

prawa do rzetelnego procesu sądowego ustanowionego w art. 6 ust. 1 EKPC. We wspomnianej sprawie ETPC orzekł w ten sposób, stwierdzając, że sąd krajowy odmówił w całkowicie arbitralny sposób i bez jakiegokolwiek uzasadnienia przedłożenia Trybunałowi wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

102. Gdyby sędzia krajowy był zobowiązany do odmówienia skierowania do Trybunału odesłania prejudycjalnego na tej podstawie, że skutkiem tego działania byłoby nie tylko wyłączenie go od udziału w sprawie, ale również kara dyscyplinarna ze względu na omówienie stanu faktycznego i prawnego sprawy, stanowiłoby to zapewne naruszenie art. 6 EKPC.

103. W świetle tych okoliczności nie ma zatem żadnych wątpliwości, że prawo Unii, a w szczególności art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania, stoi na przeszkodzie przepisowi krajowemu, takiemu jak przepis rozpatrywany w postępowaniu głównym, który gdyby miał pozostać w mocy, mógłby w istotny sposób zagrażać mechanizmowi odesłania prejudycjalnego, a wraz z nim współpracy ustanowionej pomiędzy Trybunałem a sądami krajowymi, i podważałby pierwszeństwo prawa Unii.

104. Proponuję zatem, aby Trybunał orzekł, że art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie przepisowi krajowemu takiemu jak rozpatrywany, który zobowiązuje sąd odsyłający do wyłączenia się od udziału w sprawie na tej podstawie, że sąd ten omówił w ramach swojego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stan faktyczny i prawny tej sprawy.

B – *W przedmiocie pytania drugiego*

105. Poprzez pytanie drugie Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) zwraca się w istocie do Trybunału o wyjaśnienie, czy art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania stoją na przeszkodzie temu, aby po wydaniu wyroku przez Trybunał sąd odsyłający ponownie przesłuchał strony, jak również ponownie przeprowadził postępowanie dowodowe i w rezultacie zmienił ustalenia poczynione w ramach postanowienia odsyłającego.

106. Po pierwsze, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wyłącznie do sądu krajowego należy ocena, na jakim etapie postępowania należy skierować do Trybunału pytanie prejudycjalne [55].

107. O ile Trybunał jest zdania, że w zależności od sytuacji może być korzystne, by czysto krajowe problemy prawne były rozstrzygnięte w momencie wystąpienia z wnioskiem do Trybunału [56], o tyle uważa jednak, że sąd krajowy ma swobodę w wykonywaniu tego uprawnienia na każdym etapie postępowania, jaki uzna za stosowny [57]. Wybór czasu, w którym sąd przedkłada wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, następuje bowiem z poszanowaniem względów ekonomiki i użyteczności procesowej, które ocenia sam sąd, ponieważ wyłącznie on ma bezpośrednią wiedzę o okolicznościach faktycznych sprawy i argumentach stron.

108. Niezależnie od tego orzecznictwa żaden przepis prawa Unii nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd odsyłający po przedłożeniu pytania prejudycjalnego zmienił w toku rozpatrywania zawisłej przed nim sprawy ocenę dotyczącą jej stanu faktycznego i prawnego.

109. Takie uprawnienie w rzeczywistości wynika z autonomii instytucjonalnej i proceduralnej państw członkowskich, Trybunał nie jest więc właściwy, aby orzekać w przedmiocie stosowania w danym postępowaniu krajowych przepisów proceduralnych.

55 — Zobacz w szczególności wyroki: Irish Creamery Milk Suppliers Association i in. (36/80 i 71/80, EU:C:1981:62, pkt 7); a także Sibilio (C-157/11, EU:C:2012:148, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

56 — Wyrok Melki i Abdeli (C-188/10 i C-189/10, EU:C:2010:363, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

57 — Wyrok Ełczinow, C-173/09, EU:C:2010:581, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo.

110. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału wyłącznie do sądu odsyłającego należy ocena zakresu przepisów krajowych i sposobu, w jaki należy je stosować. A zatem po wydaniu wyroku przez Trybunał sąd odsyłający powinien kontynuować rozpoznanie sprawy w postępowaniu głównym zgodnie z krajowymi przepisami dotyczącymi organizacji i postępowań sądowych oraz z poszanowaniem praw podstawowych stron.

111. Jedynym obowiązkiem spoczywającym na sądzie krajowym na tym etapie postępowania jest nadanie pełnej skuteczności wykładni prawa Unii dokonanej przez Trybunał. Odpowiedzi udzielone przez Trybunał powinny bowiem zostać uznane za zawierające decydującą i wiążącą wykładnię prawa Unii, ponieważ Trybunał nie jest powołany w ramach art. 267 TFUE do przedstawiania opinii doradczych [58].

112. Z tych względów należy odpowiedzieć sądowi odsyłającemu, że art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania nie stoją na przeszkodzie ze względu na autonomię instytucjonalną i proceduralną państw członkowskich temu, aby sąd odsyłający po wydaniu wyroku przez Trybunał ponownie przesłuchał strony, jak również ponownie przeprowadził postępowanie dowodowe i w rezultacie zmienił ustalenia poczynione w ramach odesłania prejudycjalnego w zakresie, w jakim nadaje pełną skuteczność wykładni prawa Unii dokonanej przez Trybunał.

C – *W przedmiocie pytania trzeciego*

113. W razie gdyby Trybunał orzekł, że art. 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania stoją na przeszkodzie krajowemu przepisowi takiemu jak rozpatrywany, sąd odsyłający poprzez pytanie trzecie dąży w istocie do ustalenia, czy prawo Unii sprzeciwia się temu, by sąd ten postanowił na podstawie rozpatrywanego przepisu krajowego wyłączyć się od udziału w sprawie na tej podstawie, że przepis ten miałby ustanawiać wyższy poziom ochrony praw podstawowych stron.

114. Innymi słowy – czy prawo Unii stoi na przeszkodzie temu, aby sąd odsyłający stosował przepis krajowy, którego sprzeczność z prawem Unii została jednak stwierdzona?

115. Odpowiedź na to pytanie nie pozostawia żadnych wątpliwości. Sąd odsyłający ma obowiązek niestosowania takiego przepisu.

116. Zgodnie z art. 280 TFUE „wyroki Trybunału […] podlegają wykonaniu”. Artykuł 633 GPK ustanawia zresztą w sposób wyraźny tę zasadę.

117. Z utrwalonego orzecznictwa wynika zatem, że wyrok wydany przez Trybunał w trybie prejudycjalnym wiąże sąd krajowy w zakresie wykładni rozpatrywanych przepisów prawa Unii przy rozstrzyganiu zawisłego przed nim sporu [59]. Jak wskazano już w pkt 111 niniejszej opinii, Trybunał nie wydaje w ramach art. 267 TFUE opinii doradczej.

118. Gdyby Trybunał stwierdził, że art. 267 TFUE, który jest postanowieniem podlegającym bezpośredniemu stosowaniu, stoi na przeszkodzie przepisowi krajowemu takiemu jak rozpatrywany, sąd krajowy byłby wówczas zobowiązany do niestosowania tego krajowego przepisu, tak aby zapewnić pierwszeństwo, skuteczność i jedność prawa Unii [60].

58 — Zobacz w szczególności wyrok Kleinwort Benson (C-346/93, EU:C:1995:85, pkt 24).

59 — Wyrok Ełczinow (C-173/09, EU:C:2010:581, pkt 29, 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

60 — Zobacz wyroki: Melki i Abdeli (C-188/10 i C-189/10, EU:C:2010:363, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo); a także Ełczinow (C-173/09, EU:C:2010:581, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

V – **Wnioski**

119. Z powyższych względów proponuję Trybunałowi, aby na pytania prejudycjalne przedłożone przez Sofijski gradski syd (sąd miejski w Sofii) udzielił następujących odpowiedzi:

1) Artykuł 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie przepisowi krajowemu takiemu jak rozpatrywany, który zobowiązuje sąd odsyłający do wyłączenia się od udziału w sprawie na tej podstawie, że sąd ten omówił w ramach swojego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przedłożonego Trybunałowi stan faktyczny i prawny sprawy, i to zgodnie z wymaganiami przewidzianymi we wspomnianych przepisach.

Sąd odsyłający jest w świetle zasady ustanowionej w art. 280 TFUE zobowiązany do niestosowania rozpatrywanego przepisu krajowego.

2) Artykuł 267 TFUE i art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem należy interpretować w ten sposób, że nie stoją na przeszkodzie ze względu na autonomię instytucjonalną i proceduralną państw członkowskich temu, aby sąd odsyłający po wydaniu wyroku przez Trybunał ponownie przesłuchał strony, jak również ponownie przeprowadził postępowanie dowodowe i w rezultacie zmienił ustalenia poczynione w ramach odesłania prejudycjalnego w zakresie, w jakim nadaje pełną skuteczność wykładni prawa Unii dokonanej przez Trybunał.